

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ
Б.БЕЙСЕНОВ атындағы
ҚАРАҒАНДЫ АКАДЕМИЯСЫ**

әскери және арнайы – тактикалық даярлық кафедрасы

АТЫС ДАЯРЛЫҒЫ

№ 12- ҚР ІІО атыс даярлығы бойынша тәлімдемедегі жаттығу шарты бойынша 9 мм Макаров тапаншадан атысты жүргізу тәртібі мен әдістері тақырыбы бойынша

ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМ

Дайындаған :полиция подполковнигі
Н.Ж.Қожамжаров

Қарағанды қ.2016 ж.

Оқулық тәрбиелік мақсаты.

1. Курсанттарға жылжымайтын нысанаға Макаров тапаншасымен атуды үйрету.
2. Курсанттарды жылжымайтын нысанаға атуға машықтандыру.
3. Курсанттардың атыс жүргізу кездегі қауіпсіздік шараларды қатаң сақтауын қалыптастыру.
4. Курсанттарды қызметтік борышын адал атқаруға және атыс қаруын қолдануда заң талаптарын қатаң сақтауға тәрбиелеу.

Сабақ түрі: тәжірибелік

Әдісі: әңгіме жүзінде түсіндіру, көрсету, машықтану

Өткізілетін орын: ату тирі

Сабақ сұрақтары:

1. Атыс жүргізу кездегі қауіпсіздік шаралар.
2. Атысқа дайындалу, атысты жүргізу және атысты тоқтату:
 - а) бастапқы және атыс шебінде жасалатын іс - әрекеттерге машықтану.
 - ә) жылдам атуға дайындалу және атуды орындау.
3. № 1,2,3,4 нормативтерді орындауын үйрету және машықтау:
4. ҚР ПО АДТ-гі жаттығулар шарты бойынша атысты жүргізу тәртібінің орындалуы.

Материалдық қамтамасыз етілуі:

1. Ұрыстық Макаров тапаншасы- 4 дана.
2. 9мм ұрыстық патрондар «әр тыңдаушыға жаттығудың орындалу шартына байланысты»
3. Оқулық Макаров тапаншасы- 20 дана.
4. 9 мм МТ оқулық патрондар- 80 дана.
5. № 4 (кеуде шеңбері) нысана - әр топқа 4 дана.
6. Секундомер – 1 дана.
7. Қару қаптар, құлақшалар

Әдебиеттер:

1. 1995жылғы 30тамызындағы Қазақстан Республикасының Конституциясы.
2. «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V Заңы.
3. «Қазақстан Республикасының Құқық қорғау қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2011жылғы 6 қаңтардағы № 380-IV (ҚР 23.04.2014 N 200-V, ҚР 29.10.2015 № 374-V толықтырулар мен өзгертулер) заңы. қызметкерлердің атыс қаруын, арнаулы құралдар мен дене күшін қолдануы. 59-бап,60-бап,61-бап, 62-бап.
4. «Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдарында кәсіби қызметтік және дене шынықтыру даярлығын ұйымдастыру туралы» Қазақстан Республикасының ІІМ 2013 жылғы Обнаурыздағы № 10 бұйрығы.
5. В.А.Момынов. Основы стрельбы из служебного пистолета. М., 1973.

6. Наставление по стрелковому делу. М., 1987.
7. В.А.Кальченко. Формирование профессиональных навыков владения личным оружием у инспектора уголовного розыска. Омск; 1981.
8. С.Н. Солохин. Учебное пособие по огневой подготовке. «Огневая подготовка сотрудников ОВД». Алматы, 2003.
9. Ішкі істер органдары қызметкерлерінің атыс қаруларын қолдануға құқықтық және ұйымдастырушылық негіздері мен оларды атыс ережелеріне үйрету әдістемесі. Ақмола, 1998.
- 10.И.А.Дворяка. Боевая подготовка работников ОВД. М., 1991.
- 11.А.Потапов. Приемы стрельбы из пистолета. М., 2005.
- 12.І.Б. Нысанқұлов. Оқу құралы. «Атыс дайындығы». Қарағанды, 2008.
- 13.І.Б. Нысанқұлов. Оқу құралы. «Атыс даярлығы». Қарағанды, 2012.

Әдістемелік нұсқаулары

Атыс даярлық пәні теориялық және тәжірибелік сабақтан тұрады. Тәжірибелік атысқа тыңдаушылар, тек егер қарудың материалды бөлігін, атыс тәртібін, әдісін және атыс кезіндегі қауіпсіздік шараларын жақсы біліп игергеннен соң атысқа жіберіледі.

Атыс жаттығуларын орындау үшін:

1) қарудың материалдық бөлімін, оны қолдану кезінде қауіпсіздік шараларын мұқият зерделеу;

2) ату тәсілдері мен ережелерін, жаттығуларды орындау шарттары мен тәртібін зерделеу;

3) атыс даярлығы бойынша нормативтермен жұмыс істеу;

4) оқу қаруын пайдаланумен жаттығулар орындау;

5) қару мен оқ-дәрілерді қолдану кезінде қауіпсіздік шаралар, қарудың материалдық бөлімі, жаттығулар, нормативтер негіздері бойынша сынақ тапсыру қажет, сынақ тапсырмаған қызметкерлер атуға жіберілмейді;

6. қару - жарақ есебіне қарудың жаңа түрлері келіп түскен кезде атыс жетекшісі жаттығулар орындау алдында қарудың аталған түрін қолданған кезде оның материалдық бөлімі мен қауіпсіздік шараларын зерделеуін қамтамасыз етеді, қызметкерлерден сынақ қабылдайды.

7. Қызметкерлердің ату жаттығуларын орындау нәтижелері қызметтік және жауынгерлік даярлық бойынша сабақтарды есепке алу журналының тиіс бөліміне енгізіледі.

8. Бөліністер бастықтарына қарамағындағы қызметкерлерінің атыс білімі деңгейін жетілдіру мақсатында оқу процесінде әртүрлі ату жаттығуларын мен оқытудың жаңа әдістерін, сондай-ақ бөліністегі қарудың басқа да түрлерін қолдануға рұқсат беріледі. Бұл ретте орындалатын жедел-қызметтік міндеттердің спецификасы, қызметкерлердің дайындық деңгейі, материалды – техникалық базаның болуы, қауіпсіздік шаралары ескертілуі қажет.

Атыс даярлығының (әрекет қимылын) әдісі тәжірибелік түрде келесі тәртіптер арқылы үйретіледі:

- Бөлімге қысқаша түсіндіріп рет-ретімен үлгілі әдісті көрсету (әрекет қимыл);

- Көрсетілген әдісті (қимылды) асықпай орындайды, содан кейін әдісті (бәрін бірде) автоматикалық түрде орындайды;
- Орындап үйреніп жатқан әдісті, дұрыс және нақтылығын тексеру (әрекет қимыл)топтың сабақта әсіресе назарды, моралды-психологиялық дайындыққа аудару керек; ынтаны дамыту, тапқырлығын, ұстамдылығын әртүрлі жағдайда күтпеген жерде өзін-өзі қолға алуы; тез шешім қабылдап, сонымен қатар, қару қолданған кездегі тиісті нормативтерді орындау.

Осыған қарап атыс даярлығы негізгі принциптер, әдістер және оқу формаларының үйретуі оқытушының сабаққа дайындығына байланысты.

Тыңдаушылармен оқулық атыс жаттығуын орындау алдында қосымша жүргізілетін:

- қарудың материалды бөлігін, қажет көлемге білу, және тәртіп пен атыс негізін білу;
- атыс машықтауын жүргізу сабақ;
- тиісті дайындық жаттығуларды және нормативтерді орындау;
- жаттығу жағдайларын, қару қолдану және ату кезіндегі қауіпсіздіктер шараларын үйрену;
- «өте жақсы» деген бағаға жаттығуды орындаған тыңдаушылармен тәжірибе алмасуын ұйымдастыру.

Кіріспе

Қоғам өмірінде жан жақты жаңарту үдірісі органикалық түрде тәртіптің нығайюмен байланысты, тәртіп бұзушыларға қарсы заңды батыл қарсы қимыл жасауын талап етеді.

Атыс қаруын қылмыскерлерге қарсы қолдану, ол қылмыскерлерді ұстап қылмысын орындауға жол бермеу үшін табылмайтын бұлтартпау шаралары. Атыс қаруын қолдану кезінде оның заңдылығын білу және жеке тұлғаны қорғау мен бірге қоғамның мемлекет мүддесін қорғау қажетті болып табылады.

Полиция қызметкерлерінің әскери-қызметтік әрекеті, атыс қаруын қолдану қылмыстың жолын кесуде сондай-ақ қылмыс жасаған адамдарды ұстауға өте тиімді құрал болып саналады. Бұл күнде адамзат атыс қаруын ауыстыратындай басқа тиімдірек еш нәрсе тапқан жоқ. Сондықтан оны заңды қолдану жеке бас құқығын, қоғам мен мемлекет мүддесін қорғау мақсатында шарасыздықтан беріледі.

Полиция қызметкерлерінің атыс даярлығын дамыту барысында атысты заманның талабына байланысты атуын талап ететеді және машықтайды. Соның барысында қызметкерлердің өлімінің саны азайады.

Осы талаптарға сай болу үшін қызметкерлерге арнайы қосымша қиындықтар туғыздырыла: жоғарғы жүйке-эмоциялдық, денесіне күш түсіріп, сыртқы факторлар (жарықты бәсенденту, шуды көтеріп т.б.) және басқада қаруды қолдану кездеге қиындықтар туғызып аруды орындауына машықтайды. Осы әдістерді қару қолдануда әртүрлі жағдайда нысаналарды қолданып, қолдану қажет. Осы әдісті қолдану, қызметкерлердің тәсілімен техникасын тәжірибе түрде машықтап заңды түрде қолдануына ықпал етеді.

1. Атыс жүргізу кездегі қауіпсіздік шаралар.

Атысты жүргізудегі қауіпсіздікті қамтамас ету үшін АДТ-нің талаптарын дәлме-дәл орындауын сақтау керек.

1) қауіпсіздік, атыс барысында осы нұсқауда қатаң сақтаумен, атысты дұрыс ұйымдастырумен, қызметкерлер жоғарғы тәртіптілігімен қамтамасыз етіледі;

2) әр қызметкер, қаруларды және оқ-дәрілерді пайдалану барысында бекітілген қауіпсіздік шараларын білуге және сөзсіз сақтауға міндетті;

3) қауіпсіздік, атыс өткізу барысында, қамтамасыз етіледі; өткізілген іс-шараның дәл және сауатты басқарылуы, қарулардың алдамшы құралдардың, оқ қабылдағыштардың және тұманға қарсы жолдықтардың дұрыстығымен, сондай-ақ жарықтандыру, күшейту және пәрмен беру құралдармен;

4) ашық түрдегі атыс орнының шептері сөздермен белгіленеді: «Атыс орны», «тоқта», «өту және өтпеуге тиім салынған», бұлар қашықтан жақсы көрінетін жерге сондай-ақ атыс орнының аймағына апаратын соқпақтар және жолдардың қиылыстарына орнатылады. Қажет болған жағдайда атыс орнының шептерінде траншеялар қазылуы мүмкін. Барлық жолдар және жүргінші соқпақтар шлакбаумдармен немесе басқада бөгеттермен жабылады. Бұдан басқа, атыс орнына жақын елді мекендерге, атыс өтіп жатқан уақытта атыс орны аумағына кіруге, өтуге тиім салынғаны жөнінде хабарламалар ілінеді. Атыс ұйымдастырылып және өткізілген жатқан аймаққа бөтен адамдар бақылаусыз кіруге болмайды.

5) оқ атуға рұқсатты тек қана атыс жетекшісі береді немесе оның көмекшесі. Оқ ату «ат» немесе «алға» пәрмендерімен тоқтатылады.

6) шуға қарсы құлаққаппен атысу барысында, қолға қару ұстап тұрып оны киюге, дұрыстауға және шешуге тиім салынады;

7) бұрылу, аунау, тоңқаулау және секіруге қатысты арнайы жаттығуларды орындау барысында қару оқ атқанға дейін қойылуы тиіс;

8) жатығулар орындау барысында, қарумен өндіріс барысында қозғалғанда, сондай-ақ шектелмеген уақытқа тапаншамен ату барысында атыс арасындағы үзілісте қару алға және жоғарыға бағытталуы керек;

9) келесі жағдайларда барлық атушылар өз еріктерімен немесе атыс жетекшісінің пәрменімен оқ атуды доғарулары керек: адамдар, машина немесе жануарлар нысана алаңында пайда болған жағдайда, сондай-ақ ұшатын аппараттардың атыс аумағынан төмен ұшқанда; командылық пункте немесе блиндажда ақ жалау /фонарь/ көтерілгенде; атыстан от шыққан жағдайда.

Мыналарға қатаң түрде тыйым салынады:

1. қалыпты атысқа келтірілмеген қарудан атуға;

2. атыс жетекшісінің рұқсатынсыз қаруды қабынан алуға немесе оны кобурадан шығаруға;

3. қару оқтаулы не оқтаулы еместігіне қарамастан, оны адам (адамдар) жаққа немесе оның (олардың) аяқ асты шығатын бағытына бағыттауға;

4. қолдағы қарумен шуға қарсы құлаққапты киюге, ретке келтіруге немесе шешуге;

5. ұңғының нысана бағытына бағыттағанға дейін тежегіш ілмеге саусақ тигізуге;
6. атыс басшысының командасынсыз қаруды жауынгерлік немесе бос патрондармен оқтауға;
7. атыс орнының (полигонның) командалық пунктінде ақ жалау (фонарь) көтерулі тұрған жағдайда атыс жетекшісінің командасынсыз қауіпті бағыттарға оқ атуға және ату жүргізуге;
8. атыс шебінде немесе өзге де орында оқтаулы қаруды қалдыруға, сондай-ақ оны басқа адамға беруге;

2. Атысқа дайындалу, ату және атысты тоқтату.

2.1 Атуды ұйымдастыру және өткізу жөніндегі нұсқаулар.

Ату тирлерде немесе атыс орындарында /полигонда/ өткізіледі.

Бұл ретте:

- 1) **бастапқы шеп** – кезекті ауысымды сапқа тұрғызуға және дайындауға арналған орын, ол тылда атыс шебінен /3-5м/ қауіпсіз қашықтықта орналасады;
- 2) **атыс шебі** – орындалатын жаттығулардың шарттары бойынша ату жүргізуге рұқсат етілген орын;
- 3) **жауынгерлік көректену пункті** – нысаналарды қарау және қолданылмаған оқ-дәділерді есепке алу, беру және тапсыру орны, ол тылда бастапқы шептен /3-5м/ қашықтықта орналасады;
- 4) **нысаналарды қарау шебі** – нысаналарды қарауға және ату нәтижелерін бағалауға арналған орын, ол нысана сызығынан 1,5-2 м. қашықтықта орналасады;

Атыс жетекшісінің пәрменімен таратушы оқ-дәрілер береді.

Тыңдаушылар оқ-дәрілерді алғаннан кейін оларды тексереді және таратушыға оларды алғандығын және тексергені жөнінде баяндайды, мысалы: **«Сержант Омаров үш атыс оқтарын /граната/ алды және тексереді және ескертулер жоқ».**

Бастапқы шепте атыс жетекшісі жаттығуларды орындау тәртібіне сәйкес әр тыңдаушының мақсатын, ату жағдайын, атыс түрін белгілейді, жаттығуды орындау тәртібін анықтайды: атыс шеңбері, қозғалыс бағытын және оқ ату кезін.

Атқышты тәжірибелік дайындығының техникалық үйрету негізін орындау үшін жеке әдістерді қолдану қажет, атуға дайындалу кезде, демін ұстап шүріппені басу.

Тапашадан ату кезінде атқыш келесі қимылдарды орындайды:

- Атуға ынғайлы жағдайды тауып, сонымен қатар өзіне және қаруға тұрақты тепе-тендік қамтамас етеді;
- Қаруды қолдың білезігі (білезіктен бастап саусаққа дейінгі бөлім-кисть) мен ұстап, қаруды оқтау, және нысанаға бағыттап көздеуді орындау;

Атқыштың оғы нысанаға дәл тию үшін тапаншаның ырғағының бәсеңдеуін күтпей сонымен қатар міндетті түрде, көздеу талабын қатаң түрде орындау қажет. Осының барлығын қосқанда ату техникасын құрайды, ол келесі әдісті талап етеді:

- атысты орындау
- көздеу ағытқыш ілмекті басу;
- атысты тоқтату
- ағытқыш ілмекті басуды тоқтату, сақтандырғышты қосу, оқсыздандыру және қаруды тексеру;

- үйренушіге ату элементтерін жеке, және ату әдісін толық орындауын үйрету. Үйренушінің ойдағыдай атыс әдісін үйренуі көбіне жетекшінің дұрыс ұйымдастырып білімін жеткізуіне байланысты, егер үйренуші өзінің іс қимылын, қатесін, анализ жасап оны машықтау барысында түзей алса. Онда сабақ барысында оқулық жоспар уақытын үнемдеп өз еркімен жұмыс істеуге уақыт молдау бөлініп атыс барысында қызметкерлер өзінің білімін жоғары деңгейде тез және нық сенімділікті дамытады. Жеке әр атыс әдісінің техникасын қарастырамыз.

Тапаншадан атуға дайындалу.

Нысанаға дәл тигізу үшін, алдымен қарудың қозғалмауын қамсыздандыру. Көп жағдайларда, жаттығу орындау барысында, ішкі істер қызметкерлердің тәжірибелі түрде тапаншадан жаттығу орындауда, тоқтап және жүре келе тоқтап ату кезінде атысты бір қолмен болмаса екі қолмен орындайды.

Мергендік және қалыпты атыс көбіне және нақты атыс жүргізгенде атқыштың дұрыс дайындығына байланысты. Төмендегі көрсетілген ережелер элементтер – тұрыстар, жалпы орташа адамға есептелген сондықтан ол заң болып табылмайды атыс барысында қимылға басқаша жетек ретінде қолданылса онда оны қате деп есептеуге болмайды. Бәрімізге мәлім бойшаң атқыштарға қосымша тұлғасын «бұрауға» тура келеді, ал аласа бойлылар керісіне қарай көп бұралмай ақ жоғары нәтиже көрсетеді, атыс жазықтығына қарай.

Ату алдындағы қалып (стойка) әр атқышқа ерекше процесс болып табылады, бірақ қандай ерекше болғанына қарамай, ол атыстың және қарудың тұрақтылығын қамтамасыз етуі қажет. Атқыш және қару бір жүйе болып, атуға дайындалу кезінде тұрақтылықты сонымен қатар қимылсыздықты талап етеді. Атқыш қаруды қатаң түрде нысанаға бағыттап, бағыттан таймауы қажет. Ол көздеу барысында жетіледі. Бәрімізге мәлім тыныс процессі кеуде торшасының және іштің ритмикалық қимылымен ере жүреді.

Қаруды көздеп қимылсыз жағдайда ұстап тұрып бағытын өзгертпеу үшін және сақтау барысында дұрыс тұрысты өзіне тауып ыңғайлы тұрса онда өзінің күшін және жүйке энергиясын үнемдейді.

Атысқа дайындықта қамтамас етілеуі қажет:

- Жүйенің тепе-теңдігін ұстау «атқыш-қару»;
- Тепе-теңдік жүйесі, бұлшық етінің аппаратына төмендеу күш түсіреді;
- Сезім мүшелеріне қолайлы функциялық жағдай: ең бірінші кезекте көз және тепе-теңдік (вестибуляр аппараты);
- Ішкі органдардың және қан айналымын дұрыс жұмыс атқаруына жағдай жасау.

Әр атқыштың өзіндік жеке ерекшелігіне көз тастасақ, дене бітімі бойы, салмағы – онда әрине бір шаблон бойынша болмаса рецепт пайдалануға

болмайды атуға дайындалу кезде. Сол себептен үйренуші өзі, өзінің ерекшелігінің арқасында өзіне ыңғайлы дайынды тұрысын, қатаң түрде ұстануы қажет.

Тапанша мен (револьверді) атар кездегі дайындық тұрысы, винтовкамен автоматтан принципіалды түрде өзгеше. Егер ұзын ұңғылы қарудан атар кезде тұрақтылық қосымша, жер жату, тізе тіреу арқылы орындалатын болса қысқа ұңғылы қарудан атыс жүргізу барысында ондай тірек пайдаланбайды: қаруды қол созып тұрып, еркін ауада ұстап тұрады. Сол себептен атқыш өзіне ыңғайлы дайындық тұрысты ізденуде тапанша болсын (револьвер) болсын атқыш келесі тәртіптердің жетегін пайдалану:

- қолды созып қаруды ұстап тұру үшін атқыштың ірі бұлшық еттер тобы өзінің қызметін атқара отырып, қолдың буындарын күшейтеді: олар бұлшық еттердің дұрыс жағдайда жұмыс орындауына ықпал етеді;

- қолдың қарама-қарсы бекітілген бұлшық еттер сұқ саусақтағы (сұқ указательный) ағытқыш ілмек басылғанда басқа бұлшық еттерге әсер етпейді (себебі әр қайсысы өзінің қызметін атқарады басқа бұлшақ еттер тобы қосылмайды жұмысқа, сол арқылы қару қозғалмайды).

Жеке дара атуға дайындық элементтерінің маңызды жағын қайраймыз (тұрыс, ұстау, октау).

Тұрыс – ол атқыш денесінің атыс жүргізудегі жағдайы.

Дұрыс тұрыс атқыштың денесінің тұрақтылық жағдайын нысанаға біршама қарағанда, ыңғайлы қимыл тапаншамен жасау үшін, бірыңғай атыс жүргізуге мүмкіндік жасайды.

Дұрыс тұрысты атуды орындау үшін, нысанаға бетпен қарап жартылай солға бұрылып, сол аяқты иықтың көлеміне қатар қойып (сол қолмен ататындарға оң аяғын) аяқтың үшін екі жаққа симметрия бойынша қойып, салмақ екі аяққа тепе-тең бөлінеді. Атқыш басын нысанаға қарап бұруы қажет, ол бірқалыптылықты сақтау үшін атыс барысында басын тура ұстап үйренсе, онда тапаншамен атыс жүргізгенде көздеу сапасына әсер етеді. Көздеу оң (сол) көзбен жүргізіледі. Оң қол толығымен созылып шынтақта бүгілмей қолға күш түсірмей алға шығарылады. Қолды толығымен созу барысында көзбен қарауыл көздегіштің арасындағы аралық әр кезде сақталып, бір қалыптылықты көздеудің жағдайын жасайды. Қолды созып тура ұстаған жағдайда, білек және иық өз ара қатты байланысады, ал ол қарудың теңселуін азайтады. Қарудан түзу қолмен атқанда кері ұратын күшке бірқалыпты қарсылас жасайды, соның арқасында оқтың ұшу бұрышы болып атыстың шоғырлануын көтереді.

Сол қол еркін түрде төмен түсіріліп белге болмаса арқасына қойып атуға кедергі жасамайтын жағдайда тұрады.

Екі қолмен атыс жүргізгенде алдағы тұрыста атқан ыңғайлы болып келеді, аяқтың табаны иықтан кеңдеу бір біріне паралел тұрады. Тізе буында аяқ кішкене бүгіліп тұрады. Қаруды ұстап тұрған қолдар иықпен бірге үш бұрыш құрайды. Сол қолмен қарудың тұтқасының астынан ұстап сұқ саусақты шаппалы тұтқаның үстіне қояды басқа саусақтар оң қолды үстінен орап алады, ал үлкен саусақтар бекітпеге паралел тұрады атқыштың иығы кішкене артқа шалқайып атқыштың және қарудың тұрақты жүйесін дұрыс қамтиды. Ату жағдайын дұрыстап алған соң, дұрыс тұрысты тексеру керек. Ол үшін нысанаға

қарап тұрған басты басқа жаққа бұрып сосын қайтадан атыс тұрысын өзгертпей басты нысанаға қарай бұрып қолды қарумен созып нысанаға қарау керек, сол кезде қолмен қару нысанаға қарап тұрғанын тексереміз. Егер қарап тұрсы онда тұрысымыз дұрыс таңдалған, егер дұрыс болмаса онда аяқтың тұрысын жылжыту қажет.

Тапаншаның сабын ұстау дегеніміз ол қолдың саусақтарымен тапаншаның сабын ұстап тұру. Одан көбіне көздеу мен ағытқыш ілмектің басы қолда қалай орналастырғанына байланысты, және ұрыстық тапаншаның сабын қанша күшпен қысуына байланысты.

Қолдың бігілуінде тапаншаның сабын ұстау тәртібін машықтау.

- Тапаншаны сол қолға алу;
- Тапаншаның тыл бөлігін бас бармақтың жұмсақ негізіне тіреу;
- Тапаншаны сұқ саусақпен және түзеуленген бас бармақпен ұстау;
- Тапаншаны қолда ұстаған күйінше өзертпей, тапаншаның сабын, ортаншы және кішкентай саусақпен ұстап тұрып сұқ саусаққа түсіп тұрған күштен босату;
- Сұқ саусақтың тырнақ фалангасымен ортағысынын бүгілетін ортасы ағытқыш ілмекке салынады. Ол тапаншаны ұстап тұру жұмысына қатыспайды ол тек қана тапаншаның ағытқыш ілмегіне күш салады, ал ағытқыш ілмек өте жұмсақ болып, қатаң түрде тапаншаның осіне тік болуы керек. Тапаншаның сабын дұрыс ұстау кезінде тапаншаның сабының оң жақ төбесімен алақанның арсында кішкене кеңістік пайда болады қаламның еніндей. Бас бармақ түзеулене тұрып «бекітпе кідірісінде» жатқандай болып көрінеді. Бұл жағдайда тапаншаның көлденең осі білектің осі мен сәйкес келеді, және олар бір бүтінді құрайды.

Атқыш тапаншаның сабын ұстап қысу күшін өзі сезуі керек себебі қару қолда тығыз жағдайда тұрып қаруды сенімділікпен ұстауға ықпал ететіндей. Бұл жағдайда қол білек буынында бір қалыпты сақтауы қажет, сонымен қатар тапаншаның сабын ұстау барысында өте көп күш салуға болмайды, ол бәріне мәлім ереже бойынша қолды дірілдетіп, қан айналымы күшейеді әрі қарай атыстың сапасына өзінің теріс үлесін қосады.

Тапаншаның сабын ұстау барысында қолдың білезігі, сабының жоғары жағында тапаншаның ұңғысына жақын болғаны қажет.

Мұндай терең тапаншаның сабын ұстау барысында, қос күш қарудан атыс барысында пайда болатын әсерлердің күші бәсеңдеп және қарудан атқанда оқтар ауып кетпейді жан-жаққа.

Тапаншаның сабын ұстау қатаң түрде бір келкі болуы қажет.

Тапаншаның сабын ұстау барысындағы кішкене болар болмас өзгерістер тапаншаның сабын дұрыс ұстамай, сапты алақанға тіреп қоймай, білекті тереңдеу отырғызбай қойған жағдайда, дереу осы қателер атыстың сапасына әсерін тигізеді. Сол себептен атыстың нәтижесін көтеріп бір қалыпты атыс жүргізу үшін, атқыш бұлшық етпен қаруды сезіп, қарудың ұстау жағдайын түсініп, білектегі қаруды сабын қандай күшпен ұстауын сезу қажеттігіне жету үшін өзін шынықтыруы керек.

Осы білімін бекіту үшін көп машықтану керек автоматты түрде орындайтын жағдайға жептепегенше, тапаншаның сабын ұстау әдісі мен тәртібін дұрыс орындап атуға дайындалып, алда үйреткен бойынша бәрін дұрыс орындап, тапаншаның сабын ұстау тәртібін бірінші және келесі атыстардан соң өзгертуге болмайды. Атыстың алдында, тапаншаның сабын дұрыс ұстағанына көз жеткізу үшін, асықпай тексеру қажет. Әсіресе алғашқы үйрену кезінде білекпен қарудың жағдайын тексереді.

Ол үшін қажет:

- тапаншаны алып дұрыс сабынан ұстау;
- тапаншаны нысанаға бағыттау;
- жұмыс атқаратын қолын 90% бүгіп шынтақта, тапаншаның сабын ұстап;
- тапаншаның осы білектің көлденең осімен теңесуі қажет

Оймен алғанда сұқ саусақтың бірінші буыны мен бас бармақтың екінші буыны тапаншаның осімен тік болуы қажет.

Көбіне оқтау кезінде кездесетін қателер.

- Тапаншаның сабы тік жағдайда болмай. Көлденең жағдайда болып ұңғы оңға солға бағытталып оқжатар салар кезде кездесетін қателер;
Бекітпенің үстінен жылжыту үшін алақанмен жылжытып, лақтырғыштың терезесін қолмен бітейді, ол ұрыс жағдайында кетірілмейтін бекіткішті алға қарай жүрерде қолмен шығарып салады сол кезде бекіткіш өзінің орнына баралмай қаладыда соққы-ағытқыш механизм өзінің қызметін атқара алмай қалады.

Сабак жүргізу барысында оқулық орындардағы қимылдардың тәртібі.

1. Атуға дайындық.

Жетекшінің әдістемелік кеңесімен іс қимылы	Үйренушілердің қимылдары
<p>Жетекші көрсеткіш ретінде үйренушілерге түсіндіріп атуға дайындық тұрысты тапаншамен орындауын элементтеріне дейін көрсетіп сосын жұмыс жылдам қарқын мен орындайды.</p> <p>А) оқжатарды жарақтау:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оқжатарға, қалай патрон салып, оны оқсыздандыруын көрсетеді; - патрон таратушыға пәрмен береді «3 оқулық патронды әр үйренушілерге тарат!» деп; - пәрмен береді: «Оқжатарды үш оқулық патрон мен жарақта». 	<p>Жетекшінің орындауына назар аудару.</p> <p>Патрон таратушы баяндайды «Капитан мырза, кезекке 30 оқулық патрондар таратылды 3 дана әр қайсысына».</p> <p>Үйренушілер патрондарды тексеріп алып оқжатарға кезек бойынша патрон салады:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оң қолмен қару қабынан тапаншаны алып қолын жартылай бүгіп 45 градус ұңғыны нысанаға қарай қаратады; - сол қолымен тапаншаның сабынан оқжатарды алып тапаншаны қару қабқа салып қояды; - сол қолымен оқжатарды ұстап тұрып патрондармен оқтап қару қабына алып қояды; - сол қолмен қораптың қалтасынан оқжатарды алады; - сол қолмен оқжатарды ұстап тұрып патрондарды алады. - Жетекшінің көрсеткеніне назар аударады;

<p>Оқжатарды оқсыздандыр деп пәрмен береді.</p> <p>Қаруды жарақтау: Жетекші үйренушілерді оқжатарға патрон салуды және оқсыздандыруды машықтап болған соң, қаруды оқтау және оқсыздандыру әдісін үйретуге көшеді (ату жағдайына көп мән бермей):</p> <ul style="list-style-type: none"> - көрсеткіш ретіндегідей жетекші тапаншаны оқтауын көрсетеді; - үйренушілерді алдымен асықпай орындауын машықтап болған соң әрі қарай қарқыны жоғарлай бастайды пәрмен бойынша «Оқта». 	<ul style="list-style-type: none"> - көрсетілумен әдісті өзінің кезегімен орындау; - қару қабынан тапаншаны оң қолмен алып; - сақтандырғышты түсіріп, сол қолмен бекітпені кері артқа қарай тартып оны алға жібереді сол кезде (патрон ұнғылыққа барады). <p>Атыты бастау.</p>
--	---

2. Атыс үшін. Ату жағдайын қабылдау.

Жетекшінің әдістемелік кеңесі және қимылы.	Үйренушінің қимылы.
<ul style="list-style-type: none"> - көрсетіп жетекші машықтандырады үйренушілерге тұрып атыс жүргізу үшін атыс жағдайын қабылдайды, бірінші асықпай сосын темпін жоғарлатады пәрмен бойынша; - тұрып ату жағдайы бойынша атыс жүргізу үшін дайындал!»!» 	<p>Жергешінің көрсеткеніне назар аудару.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Әдісті тәртіп бойынша орындайды; - жартылай солға бұрылып оң аяқты қоспай иықтың енімен тең аяқты қою, сосын екі аяққа салмақты тепе-тең бөлу; тапаншаны оң қолмен ұстап ұнғысын нысанаға қарай жоғары 45 градус бағытта ұстау сұқ саусақ бекітпенің бағытында созылып тұр, қолдың білезігі иектің шамасында, қол шынтақ буынында бүгілген.
<p>Жетекші тағы бір рет атуға дайындық әдісін қалай орындау керек екенін көрсетіп, үйренушілерді толығымен, оқжатарды жарақта «Қаруды оқта», пәрмені бойынша машықтайды.</p>	<p>Жетекшінің көрсеткініне назар аудару.</p> <p>Қаруды оқта және атысқа дайындал әдісін жоғарыда көрсеткендегідей тәртіп бойынша орындау.</p>

Атыс жүргізу.

Атыс жүргізу, көздеп ағытқыш ілмекті басу әдісін өзіне қосады. Көздеу дегеніміз ол атқыштың тұрған жерінен бастап көздегіш қарауыл және көздеу нүктесі бір сызықта тұрады нысанаға қарай бағыттау. Көздеу және қаруды бағыттау дегеніміз ол өте күрделі көздеу-жылжымалы процесс, ол үйренушіден жоғары талапты көздеу-жылжымалы координацияның қимылын сезіп өзара көздеу арқылы нысананың орналасуын көре қоймай, қарудың жылжымалы қимылын орнына келтіріп нысанаға бағыттау жұмысын арттыра орындауға тиісті.

Көздеудің мәні атқыштың тұрған орнында бір сызықта көздейтін көз, көздегіш, қарауыл және көздеу нүктесінің құрамынан тұрады.

Көздеу кезінде атқыш демін ұстап жартылай демалған кезде, болмаса жартылай дем шығарған кезде, сол көзін қысып (оң қолмен атқанда) оң көзімен көздегіштің жырығына қарауылды тепе-тең аралықтарын және жоғары жақтарын өзара бірдей ұстап тұрып оларды нүктеге ығыстыру керек (нысананың көздеу орнына). Бір қарағанда көздеу сұлбасы қарапайым оңай сияқты. Ал тәжірибеде көздеу элементтері атыс кезінде күрделі болып келеді, себебі атысқа дайындалуды қамтамасыз ету абсолют түрде мүдірмей ату мүмкін емес сол жағдайға байланысты қаруды (аз болмаса көп) теңселу жағдайында көздеуге тура келеді. Одан басқа көздегішпен қарауылдың жырығын, және көздеу нүктесімен атқыштың көзінің арасы әртүрлі қашықтықта болғандықтан атқыш оларды айқын қабылдай алмайды.

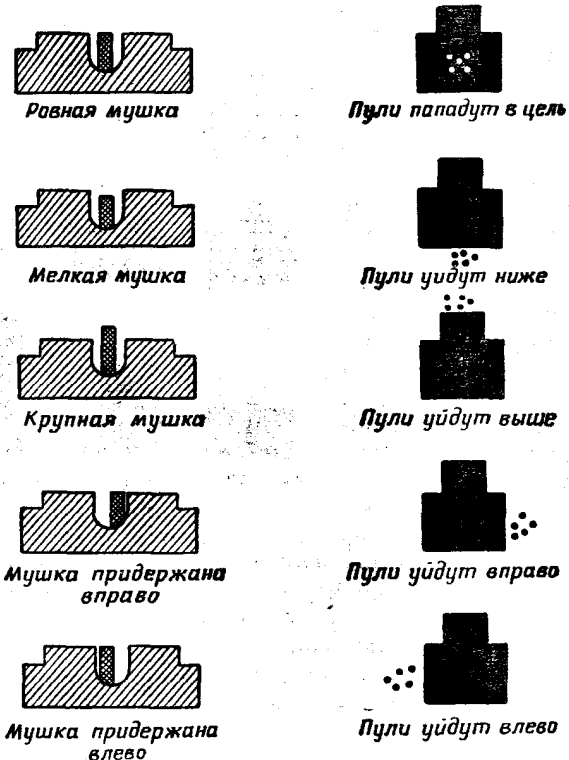
Сондықтан көздеу кезінде атқышқа қажет:

- егер қарудың ұңғысының нысанаға қарату барысында теңселуін жою жолын табылмаса, онда ең болмаса ұңғымен шеңбердің көздеу ауданына диаметрін бәсеңдетуі қажет;
- сапалы түрде айқындықты нысанаға қабылдамау, дегінді көздің ұшқырлығына көздегішке және қарауылдың жырығына аудару, себебі осы көздегіштің және қарауылдың жырығының дұрыс әдісін орындамау салдарынан оқтың нысанаға және көздеу бағытынан ауытқып кететін жайлар көп орын алады.

Атқыш көзінің және қимылының координациясы арқылы өте күрделі процессін орындайды өйткені көздеу барысында атқыш көзбен ақауларды қабылдап, олардың қимылын қажетті жағдайға және бағытқа нысанаға қарай қарудың қимылын өзгертіп қалпына келтіреді.

Жаңадан бастап үйреніп жүрген атқыштар көбіне көздеу барысында ақаулар жібереді, соның салдарынан келесі жағдайлар келтіреді:

- ірі қарауыл – оқтар жоғарыға кетеді;
- ұсақ қарауыл – оқтар төмен кетеді;
- қарауыл оңға жылжыған – оқтар оңға кетеді;
- қарауыл солға жылжыған – оқтар солға кетеді.

Жетекші үйрету барысында осындай жағдайларға назар аудартуы қажет, үйренушілер көздегіштің және қарауылдың жырығын түзу ұстап, сосын көздеу нүктесінің сызығының көздеу нүктесіне назар аударуы керек. Атқыш қарудың ұнғысын нысанаға көздеу барысында қаруды бір нүктеден айырмай ұстаймын деп тырысқан жағдайда міндетті түрде ағытқыш ілмекті баппен баспай жүлқұй бастайды, ал баппен ағытқыш ілмекті басу үшін атқыш өз-өзін психологиялық түрдан дайындап ағытқыш ілмекті баппен басқан жағдайдада кішкене жырықтан қарауыл ауып кетеді сол себептен нысананың нүктесін ұстауға тырыспай қаруды кіші көздеу аумақта ұстап үйрену қажет. Көздеу барысында демді ұстап тұру өте маңызды орын алады. Адамның физиологиясында, тыныс алу процессі кеуде клеткаларын, иық буындарын қимылдауына әсер етеді, қарап отырған сәттеде, егер атқыш дем алмай тұрсада осы мүшелер тыныш жағдайдада қаруды қолға ұстағанда теңселеді, ал ол дәл тигізуге қиындық тұғызады.

Дем алғанда келесі тәсіл ұсынылады, демді кезек бойынша ұстау, жартылай дем алып демін жартылай шығарып 5-8 сек аспау керек ұзақтығы. Қорытынды этапта көздегіштер орнында сұқ саусақ ағытқыш ілмекті басуды бастағанда. Атысты орындау барысында дем алу ритмі бұзылмау үшін жоғарыда айтылған тәртіптен тыс кетпей дем алу ұзақтығын уақытынан көп ұстасақ, онда ол ағзаға әсер етіп атыстың нәтижесіне жаман жағынан әсері тиюі мүмкін.

Егер атыс сол уақытта дұрыс орындалмаса, онда дем алып алдындағы орындағандарды қайталауға тура келеді. Ағытқыш ілмекті басу атыс орындау кезінде ең қорытынды қимыл болып табылады. Ол көздеп атудағы қорытынды маңызы болып келеді. Ағытқыш ілмекті басу кезінде, шүріппе ұрыстық жағдайда тұрған қалпынан қозғау үшін саусақтың бұлшық етіне 2,5-3 кг күш, талап етіледі, сондықтан, шүріппені жіберуде қару нысанадан ауып кетпеуіне үшін салу керек. Қай кездеде ағытқыш ілмекті басу техникасының негізі баппен

асықпай басудан тұрады. Сұқ саусақтың басу күші көлденең өсіне тік болуы қажет тапаншаның бағытына байланысты қатаң түрде.

Ағытқыш ілмекті сұқ саусақтың тырнағы бар буынымен басу керек, ал бүгілген буын, тапаншаның ұңғысының бағытына қарай сұқ саусақ каналдың өсіне жағалай, тоқтамай ағытқыш ілмекті өзіне қарай баппен тартады.

Сұқ саусақтың қимылдау жылдамдығы уақыт бойынша 2-3 секунд аралығында болуы керек. Осы жағдайда атқыштың сұқ саусақпен ағытқыш ілмекті басу қимылы қиындай түседі және әртүрлі болады кезіне байланысты, әсіресе атқыш тапаншаның зая жүрісін алып соққы ағытқыш механизмге қимыл жасаған кезде. Сол себептен үйренушілерді үйрету кезінде өте маңызды жағдай, ол атқышты бір қалыпты темп ұстау білуі, саусаққа әртүрлі күш түсуіне қарамай қимыл жасау. Одан басқада жағдайларды, есте сақтау қажет, көздеу процессімен ағытқыш ілмекті басуды атқыш бір бүтін істі орындағандай жасау керек. Атысты орындау кезінде атқыш ағытқыш ілмекті басу үшін ыңғайлы кезенді күтіп қарудың қалтырауын бәсендеуін күтіп, сонымен қатар дұрыс көздеу және ағытқыш ілмекті басуын бір уақытта орындауы тиіс.

Ағытқыш ілмекті екі тәсілмен басады:

1. алдын ала зая жүрісті алып.
2. зая жүрісті алмай.

Бірінші тәсілдің мәні келесіден тұрады:

- тапаншаны алып қолын алдына қарай созып, атқыш ағытқыш ілмектегі сұқ саусағын тигізіп, саусақтың дұрыс ыңғайлы жағдайын іздестіреді;
- сұқ саусақ ағытқыш ілмектің, дұрыс ыңғайын тапқан соң атқыш зая жүрісті алып көздеуге кіріседі. Қарауыл көздеу орнына түзеу шығып болған соң атқыш көздегішпен қарауылдың аралығының дұрыстығына көзі жеткен соң сұқ саусақпен жұмыс бөлігін атқанға дейін орындайды. Осы процесстің бәрі екі этапқа бөлінеді: алдын ала, ол кезде үштен екі бөлік ағытқыш ілмектің қимылын жүргізеді, сосын кішкене сұқ саусақтың ісін тоқтатып және көздеу бағытын дәлелдеп әрі қарай қорытынды бөлігіне көшеді – атқыш бір қалыпты ағытқыш ілмекті түбіне дейін басады.

Екінші тәсілдің мәні мынаны құрайды, атқыш нысананы көздеп, қарудың көздегішімен қарауылын теңестілгеніне көз жеткізіп, сұқ саусақпен қимыл бастап тоқтамай жылдамрақ, атысты орындауын іске асырады.

Біздің ойымызша осы екі тәсілменде тыңдаушыны үйретуге болады:

1. Осылар атқыштарға, әсіресе жаңадан үйренушілерге психикалық әсер келдірмейді атыстың алдында қаруды жұлқытпайды;
2. атқыштарды универсалды түрде атыс жүргізуді дағдылайды, қарудың ерекшелігіне қарамай, әсіресе әр қарудың зая жүру жолы өзгеше болады ол қарудың ерекшелігіне байланысты;
3. атыс кезінде қиын психологиялық жағдайларда ПО қызметкерлерінің арасында жиі кездесетін жағдайлар, атқыш ату кезінде жоғары ережеде мергендік көрсетеді динамика уақытында. Бірақ қандай жағдайлар болмасын, атқыш әр кезде өзінің іс әрекетіне жауап беріп, сенімділікпен ағытқыш ілмекті асықпай баппен басуы қажет.

Осы ату әдісін дұрыс орындау үшін үйренуші, жүйелі машықтау жұмысын орындап, үйренуші және жетекші атыс кезіндегі қателерді анықтап және қателерді жою жолын білеуге тиіс.

Жаттығуды табысты, ойдағыдай орындау үшін оның нәтижесі ату барысында, дұрыс тыныс алуына байланысты. Тыныс алу барысында, кеуде торшасы, іш, иық буындарының ритмикалық қимылына байланысты, қару теңселеді және көздеген орында тұрмай ауысып тұрады, мұндай жағдайда дәл тигізіп нысанаға ату мүмкіншілігі болмайды, өйткені бірден дем алып атуды жүргізе алмаймыз; сондықтан аз уақытқа дем алуды ұстауға тура келеді. Мықты атқыштардың тәжірибесі көрсеткендей, бірінші атқыштар 2-3 рет терең дем алып демін шығарған соң, әрі қарай жартылай дем алып сосын демін ұстап қалады. Дем алу ритмі адамның ағзасына жалпылама әсер етпеу үшін, атысты орындау кезде көп тынысты ұстауға болмайды, егер атқыш 10-12 секундта атысты орындай алмаса онда, көздеуді тоқтатып демалу керек. Әр атыс сайын өкпені желдетіп алу керек, атыс аяқталғанша. Шүріппені жіберу техникасы атыс кезінде үлкен шешуші маңызды роль ойнайды. Атқыш атысты дұрыс орындау үшін, өзінің қимылын қатаң түрде өз ара келісім арқылы орындауы тиіс, көздеп ағытқыш ілмекті баппен басып атысты мергендікпен орындауға жетуі керек. Атқышты дайындау барысында психологиялық мәселе маңызды болып келеді, жеке қимыл барысында атқыш өзінің қимылына және нысанаға зейін салуы тиіс. Мысалы: кейбір атқыштар бар зейіннің көздеу барысында көздегішпен қарауылға салып нысананы жіберіп қояды, ал кей кезде зейіннің «қарауылға нысанаға» салу барысында «ірі қарауыл» пайда болады. Жеке атқыштар бар зейіндерін қарудың дұрыс тұрысына салып, сұқ саусақтың ісіне көңіл аудармайды, соның себебінен ағытқыш ілмекті басу жұмысы өзінің қорытынды ісінен қалып қолды, сол сәтте қару өзінің көздеген нүктесінен ауады.

Әр адамға мәлім, айқай, атыс дайын болмаған аданың үрейін қашырып бұлшық етін жиырып, аяқ асты жұлқылама ісін жасағанын және көздің жұмғанын еріксіз жасалатын ісіне жауап бере алмайтынын дәлелдейді. Соның нәтижесінде атысты сенімсіздікпен орындайды.

«Атысты күту» үйренушінің қимылына зиян келтіреді, ол өзінің келісімді іс қимылын, дұрыс көздеп ағытқыш ілмекті басуын дағдыланғанын бұзады. Сондықтан атқыш өзін дайындап, ал оқытушы оған сырттан әсер етілетін жағдайларда өзін ұстай білуіне және көршінің атқан оғынан қорқпай атыс шебінде өз өзін ұстау үшін, бірінші осы жаттығуларды кіші калибрлі қарудан орындатып 1-2 сабақ жүргізеді атқыш дыбысқа дағдылануы үшін.

Атқыш ату кезіндегі жіберетін өрескел қатенің бірі, атуды жүргізуде – жұлқу, былайынша айтқанда ағытқыш ілмекті жылдам тарту, сол кезде қару жұлқыған жаққа оқ ұшады. Бұл қатенің себебі, жас атқыштар «көздеу нүктесін ұстап қалу» салдырынан жіберілетін қате. Олардың ату кезіндегі сәтте «түзу қарауылды» көздеу нүктесіне келтіріп сол сәтті пайдаланып атқыштар тезірек атуға тырысып ағытқыш ілмекті жылдам басады, сол кезде тек сұқ саусақтан басқада бұлшық еттердің топ қатары жұмыс атқарып оқтың ұшуын өзгертеді.

«Атысты күту» - ағытқыш ілмектің жұлқынының екінші себебі. Уақытылы шара қолданып қатесін анықтап жою. Оған ықпал ететін «зая» түрде машықтау, және атысына қатаң түрде саралауды өзі оқытушы жасауы қажет.

Кездесетін қателерді үйренушілер шаппалы құлақты жібереді, олар ағытқыш ілмекті ұзақ уақытылы басады «атысты созу». Осының салдарынан тыныс алуды тоқтатқанда кислород адамға жетпей қалады көз тез шаршайды, бұлшық еттер өзінің тұрақтылығын жоғалтады. Бәрімізге мәлім ағытқыш ілмекті қолайсыз жағдайда басады, ол кезде қарудың теңселуі ұлғаяды, ал көзді көздеу барысында қателерді дұрыс байқамайды. Себебі атқыш алдындағы автоматизация түрде орындалатын қимылды, басының миымен қабылдап қатаң түрде өзіне бақылау жасаймын деп, ағытқыш ілмекті басуда қорқыныш пайда болып үйренгенін ұмытып бәрін бұзады. Осы уақытта атқыштың көз алдына ағытқыш ілмекті дұрыс (басу) тарту тәртібі өзгереді (бұзылады). «Зая» түрде машықтау барысында бәрі дұрыс қабылданады, ал атуға көшкенде ағытқыш ілмекті тарту жолы ұзақ болып көрінеді, және оны тарту үшін көп күш талап ететіндей болады.

Координация қимылын қалпына келтіру үшін, қоздыру және кідіріс процессін тепе-теңдікке жеткізіп жүйелі түрде патронсыз «оғы жоқ» түрде 5-6 рет атқызып, 1 рет ұрыстық патронды пайдалану керек, сонымен қатар аутогендік (өз-өзін психологиялық түрде) машықтау әдісін қолданғаны олжа болады.

Ең маңыздысы тыңдаушыларға сол сәтте, атыс басталғанда шартты рефлекс атысқа дағдыланып дабылға демалу сигналы сияқты үйреніп қалмағаны дұрыс.

Оқытушыға үйренушілердің қаруды ұстағанда «артығымен ұстап» тұруға дағдыланғаны дұрыс, атыстан кейін бірден қаруды көтермей, бар жігер күшін жинап өз өзіне сендіру және оқтың ұңғының ішінен шығуына көбірек уақыт қажет ететініне деп сондай сенім ұялау керек.

Бұл әдіс атқыштың бұлшық еттерінің тонусын көтеріп психология тұрғысынан көмектеседі. Бұл жағдайда қаруды ұстап тұру ағытқыш ілмекті тартуын орындауынан тауелді болудан қалады. Техникалық сұрақтар ағытқыш ілмекті тарту және шаппалы құлақты босату жайында қажетті тақырыптарда және әдістемелік нұсқауларда көрсетілген.

Атыс кезінде «майда» болмайтын істер жоқ сондықтан «Ат» деген команда берілгенше үйренушілер алдын ала өздеріне жоспар құрып не істейтінін және қалай команданы орындауын жаттығуды орындағанша нақтылап, ауарайын есептеп, желдің күшін бағытын және жарықтың қандай болатын біліп дайындалғаны абзал т.б.

Үйренушілер тез және уақытылы қоршаған ортадағы өзгерістерге биімделіп, жетекшінің атыс кезіндегі пәрменіне құлақ салып дайын болуы қажет.

АДТ-нің жаттығу талаптарын орындау барысында, үйренушілерден моралдық және дене шынықтыру күшімен қатар өз өзіне сенімді талап етеді. Үйренуші өз өзін қандай жағдай болғанына қарамай қолына алып, қиындықты жеңе білуі қажет, -атқышқа осы мінез өте керек және осы жігерлікті әр оқулық–машықтыру сабағында нығайта беру керек: қайсарлық, шешімділік,

ұстамдылық, тәртіптілік, өз өзін қандай қиын жағдайда болмасын, шаршағанына қарамай «қолына алып» атыстың денгейін және нәтижесін әрі қара жақсарта білуі қажет. Жетекшінің «АТ», «Алға» деген пәрменінен соң үйренуші жаттығудың орындау шартына байланысты, көздеп атысты жүргізеді.

Атыстан кейін (соң).

Атыстан кейін атқыш міндетті:

- екі бетпен нысанаға қарап (бекітпе – артқы жағдайда);
- атысты аяқтағанын баяндайды, мысалы: «Тыңдаушы Ахметов атысты аяқтады».

Атыс жетекшісі, кезек атысты аяқтағанына көз жеткізген соң «қаруды тексерт» деп пәрмен береді.

Осы пәрмен бойынша атқыш қарудың сабының негізінен оқжатарды алып оны оң қолдың бас бармағының астына сақтандырғыштың алдына қарай, оқ жібергіш 2-3 см бекітпеден жоғары қарай шығып тұруы тиіс. Жетекші әрбір атқыштың қаруын тексеріп қарудың ішінде, оқжатарда патрон жоқ екеніне көз – жеткізген соң «тексерілді» деп пәрмен береді.

Сол пәрменнен соң атқыш міндетті:

- сол қолға оқжатар алып;
- бекітпе кідіргісін босатып;
- бақылау ретінде ағытқыш ілмекті нысанаға қарай басып атады;
- тапаншаны сақтандырғышқа қосып;
- оқжатарды тұтқаның негізіне салып;
- тапаншаны қару қабына салып, қақапағын жауып қоямыз.

Атыс алаңында атыс жетекшісі «атысты доғар» пәрменін береді қаруды тексеріп болған соң («Отбой») содан соң қызыл жалау (түнде қызыл шам) ақ жолауға ауысады (түнде ақ шам).

Оқулық орындарда сабақ жүргізудегі іс қимылдар.

1. Атысты орындау.

Әдістемелік кеңес және жетекшінің іс қимылы	Оқулық орындарда сабақ жүргізудегі іс қимылдар
Жетекші естеріне салып, қарудан атысты қалай орындауын және оған не жататынын көрсетеді: үлгі ретінде көздеудің және атудың әдісін көрсетеді; үйренушілерді атысты қалай орындауын машықтайды.	Қимылына қарап бақылайды. Атысты жүргізу үшін атқыш міндетті: - тапаншаны дұрыстап қолға алуы; - сақтандырғышты сол қолмен ажыратады; - сол қолымен сақтандырғышты ұрыстық қалыпқа қояды; нысанадан көзін алмай, оң қолын тапаншамен алға қарай созады; - көздегішпен қарауылды келтіріп қаруды көзделетін нүктеге қаратады; - оң қолдың сұқ саусағының бірінші буынын ағытқыш ілмекке қояды; - әдеттегідей жартылай демін ұстап, нысананы дәлдеп, баппен асықпай ағытқыш ілмекті басады.
2. Атысты тоқтату. Қаруды оқсыздандырып тексеру.	
Атысты тоқтату уақытша және толық	

<p>жасалатынын түсіндіреді; «Атысты тоқтат» «қаруды тексерт» пәрмені қалай орындалатын көрсетеді;</p> <p>- үйренушілерді бірінші асықпай дұрыс орындауын машықтатып болған соң, әрі қарай тездетіп тәртіп бойынша орындатады.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - жетекшінің қалай орындағанына қарап тұрады; - сосын орындау ретіне көздерін жеткізеді; - сұқ саусақты ағытқыш ілмекке басып болғанына; - бекітпе кедергісін төмен түсіруіне; - сақтандырғышты қосқанына; - тапанша (сабынан) негізінен оқжатарды алу; - ұңғыдан патронды алу; - бақылау атысты жүргізу; - сақтандырғышты қосады; - тапаншаны қорапқа салады; - жерге түскен (затвордан) бекітпеден ұшқан патронды алу; - әрі қарай қажет; - оқжатардан патрондарды алу; - қару қабынан тапаншаны алу; - тапаншаның сабына оқжатарды жалғау; - көрсеткеніне қарай отырып, әрі қарай рет-ретімен пәрмен бойынша орындайды; - сақтандырғышты ажырату. <p>Сол қолмен бекітпені артқы жағдайға дейін тартып;</p> <ul style="list-style-type: none"> - сол қолдың бас бармағымен ұрыстық серіппенің құрығына басып, оқжатарды алады; - оқжатарды оң қолдың бас бармағының астына салып 2-3 см бекітпеден жоғары шығарып ұстап тұрады.
<p>«Қару тексерілді» деген пәрменнен соң. Бірінші үйренушілерді асықпай дұрыс орындауын машықтатып болған соң, әрі қарай тездетіп орындатады.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - оқытушының пәрменін орындайды; - оқжатарды сол қолға алып; - бас бармақпен бекітпе кідірісін басып (бекітпені босатып); - сақтандырғышты босатып, қарудың ұңғысын нысанаға бағыттау; - Сақтандырғышты қосу; - Тапаншаның сабына оқжатарды салу түбіне дейін; - тапаншаны қорапқа салу.
<p>Сабақтың аяқ жағында қысқаша талқылау жүргізіп, сосын келесі оқу орнына жібереді.</p>	

Жылдам атуға дайындалу және атуды орындау.

Жылдам және мергендік атысты жүргізу үшін міндетті түрде ағытқыш ілмекті тез және жатықтық түрде басуды дұрыс жасаса. Егер атқыш шүріппені қол көтеріліп көздеген нүктеге жетіп дұрыс көзделген кезде босатын болса. Онда мергендік атысты орындау үшін жылдам атысты жүргізуде міндетті түрде, ағытқыш ілмекті тез және жаттықтық түрде басатын болса атқыш өзінің алдына қойған мақсатына жете алады. Егер атқыш ағытқыш ілмекке басуды қол көтеріліп көздегішті түзеу ұстап нысананың нүктесіне келгенде, бастаса онда жаттықтық түрде ағытқыш ілмекті басу процесі өте ұзақ уақытқа созылады. Ал уақытты ұтамын деп ағытқыш ілмекті тез басу барысында, жұлқыма атыс

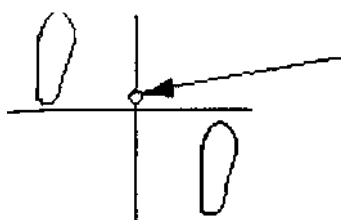
болып жауапты сәтте тапаншаның оғы ауытқып кетеді. Сол себептен уақытты ұту үшін, ағытқыш ілмекті басу жұмысын қол көтеріле бастаған сәттен бастап, ағытқыш ілмекті тартуды бастаған жөн. Сұқ саусақтың қимылы қолдың қимылымен бірге қозғалғаны дұрыс болады, бірінші ағытқыш ілмекті тез басып ал көздеп ату кезде бәсеңдетіп, қолдың тоқтағанын пайдаланып ағытқыш ілмекті жаттықтық түрде көп күш салмай тарту керек.

Қолмен сұқ саусақтың қимылының келісімінің арқасында, олардың бір уақытта қозғала біліп атыстың аяғына дейін дұрыс қимылын көрсете білу ол жылдам атыстың ішіндегі бірінші атысты орындауының өнері болып табылады. Атысты бір нысанадан екінші нысанаға көшіру барысында, тек қолды жылжытпай сонымен қатар атқыш өзінде сол нысанаға қарай бұрылып, атыс тұрысын қатаң түрде сақтағаны жөн. Бір атыстан кейін келесі нысанаға көше бастаған кезде атқыш тез және эластикалық қимылының арқасында денесін нысанаға бұрып, қысқа уақытылы тоқтау арқасында «көздегішті түзеу ұстап» әр дайым келесі кезекті атысқа дайындалып сол қимылын белгілейді. Осы қимылдың арқасында денені тоқтатпай бұру мақсатында атысты жүргізбей, жоғарыда көрсетілгендей арқасында қысқа мезіл тоқтап, денені және қаруды нық көздеу арқылы қатаң түрде осы қимылдарды орындай отырып атқыш өзінің әдеттегідей үйренген көру-қимыл дағдысының негізінің талабына сай болуы керек.

Атқыш өз-өзіне қатаң бақылау жүргізу барысында, бір нысанадан екінші нысанаға ауысу кезінде, бірінші назарды жаңа нысананың нүктесіне тастап қолдағы қарудың көздегішін дұрыстай отырып бір сәтте дененің және қолдың қимылын тоқтата бастайды.

Ағытқыш ілмекті басу принципі, бірінші атысты орындау принципінен өзгеше болмауы керек. Алдымен атқыш атысты жүргізгеннен кейін сұқ саусақты ағытқыш ілмектен 2-3 мм тартып ағытқыш ілмекті босатпай, келесі атыстың кідірісінің алдын алуы тиіс, ол әдетке айналуы керек. Атыстан кейін сұқ саусақты бірден ағытқыш ілмектен аламыз. Бұл қимылды (саусақты алып қайтадан салу тәсілін) силуэттердің арасындағы уақытта орындаған жөн. Соның артынан бірден жігерлік таныта отырып ағытқыш ілмекті жаттықтыру түрде басып мергендік атыс болу үшін.

Қазіргі уақытта террорлыққа қарсы операция жүргізу барысында арнайы бөлімдер кеңінен «FLASH» тәсілін пайдаланады, мамандардың айтуы бойынша бұл тәсілдің осындай арнайы операцияға шығып қылмыскерлерді заманында жою барысында өте пайдалы және эффективті тәсіл болып табылады, әсіресе кепілдікке алған азаматтарды құтқаруда өзінің желісін берді деп анықтап отыр.

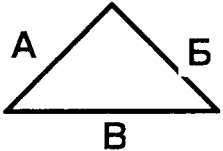
Салмақтың ортасы 1 сурет.

1 Тұрыс – қарудан атыс жүргізу барысында аяқ кішкене тізде бұгіліп, салмақтың орталығы алдыңғы аяққа түсіп, осы тұрыс арқылы алға жүруге

дайын екенін көрсетеді.

2 «FLASH» тәсілін үйренушілерге міндетті түрде үйреніп алу үшін әрі қара білімін толық жетілдіру керек.

А – жинақтылық; Б – мергендік; В – икемделу.

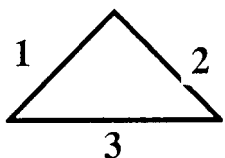

Тапаншаны шапшаң көтеріп атудағы дағдыны білу үшін үш талапты орындау міндет.

Жинақтылық – қай кездеде қажет етіледі. Сіз қаруды жинақы түрде пайдаланып өзіңіздің принципіңізден алшақ кетпей, дұрыс көздеп, көздеу нүктесін анықта, атуға асықпай жүрудің өзі әр адамның қолынан келмейді.

Мергендік – дегеніміз, ол атқыштың қандай жағдайда болсада нысанаға дәл тигізу.

Икемделу – дегеніміз, ол атқыштың өз-өзіне қоятын талабы және міндеті. Егер сенің атқың келмесе онда ешкім сені қинамайды. Әрі қарай жылдам ату дағдысын толық жетілдіру үшін «FLASH» тәсілін үйренушілерге, онда осы үш бұрыштық не екенің түсіну қажет.

1 – жинақтылық.

2 – мергендік.

3 – икемделу.

Ату дағдысы көбейген сайын, мергендік жоғарылайды, атыс жылдамдығы көтеріледі. Үш бұрыштың әр қайсысы бірдей маңызды, және жылдам атуды орындау барысында жағымды нәтиже береді.

3. Тапаншаның сабынан ұстау (хватка).

Тапаншаның сабынан дұрыстап тығыз қолға орап ұстау қажет, атыс кезінде қолды қатты лақтырып жібермей нысананың бағытын ұстап тұруға ынғайлы. Тапаншаны бір қолмен және екі қолмен ұстауға болады. Тапаншаны екі қолмен ату барысында жылдам атыс жүргізуде нысанаға шоғырландырып тигізуге мүмкіншілік береді, бірақ бұл жерде артықшылық болмау керек, тапаншаның сабынан ұстау асыра қаттыда, боста болмау керек, атқышқа артық күш түспеу үшін.

4. Атқышқа психологиялық тұрғыдан әсер үшін атқышты үйрету этапы 4 деңгейге бөлінеді:

1 деңгей – пәнді түсінбей білмеуі – сасып қалуы, - дөрекілік тәртібі;

2 деңгей – қасақана дөрекілік жасау, үйренуші не істеп қоюды білседе, үрейлене отырып атысты дұрыс орындамау.

3 деңгей – ойланып дұрыс үйреніп, атыстан қорықпай дағды бойынша орындап, бірақ дәрежені көтеретіндей жағдайда атысты жүргізу.

4 деңгей – ойланбай дұрыс атысты жүргізу, бұлшық ет өзінің әдеттегідей жұмысын атқарып бір қалыпты жоғары нәтиже көрсету.

Тапаншадан тез-жылдам атуға дайындықты машықтау.

Атуға дайындалу кезде қажет:

1. Біріншіден атысқа дайындалып дұрыс тұрысты қабылдау керек, ол кезде дене, қимыл жасауға ұрысқа дайын болуы қажет. Оң қолмен тапашаның сабын нықтап ұстап, саусақ тапаншаны ұстап (көзді нысанадан алмай) тапанша 10-12 см жоғарыға қарай көтеріліп сол қолдың алақаны кезде жақта жоғарыға қарай тұрады, оң қол қарумен алға қарай созылып сол қолдың алақанының үстіне қойылады, сол кезде қолдың саусақтары оң қолдың астына қарумен бірге орап алады оны «STAC» деп атайды. Дұрыс орындау амплитудасы суретте көрсетілген.
2. тапашаны тек тұрып қана атпайды сонымен қатар, отырып, тізерлеп (тіреп тұры) және екі тізде тұрып атыс жүргізеді оны «California Tiling» деп атайды. Калифорния атыс әдісі тасадан тығылып атуға ынғайлы, бірақ дайындалуға көп уақыт талап етеді.

Тапашамен аудуды жүргізген кезде, дұрыс қаруды ұстау факторына аса маңызды көңіл аударамыз (ол жоғарыда көрсетілген) сіздерде білектің буыны бар екенін ұмытындар. Ережені еске алу қажет: қандай жағдай болмасын білек қозғалмай тұруы қажет, тек шындық және иықтық буыны жұмыс істейді. Сұқ саусақ ағытқыш ілмекте атысқа 2 секунд қалғанша тұрмау керек атар сәтке дейін. Ешқашан ұстап тұрған қолмен сақтандырғышты қосуға болмайды, сонымен қатар бекітпені бос қол арқылы тарту керек және көздеу барысында бір көзді жұмған жөн. Бұл өте қажетті маңызды шарт, АДТ-нің жағдайы бойынша орындалса онда жарыста жеңіске жете алады (үйренушілер және атқыштар). Бірақ ұрыс кезінде тірі қалу үшін бізге жүре әдісті қолданып екі көзбен көздеуге болады. Ондай жағдайда тек екі көзбен көздеу қажет. Ал тапанша ол қолдың жалғасы болып келеді.

Көздеу сәтте назарды көздегішпен қарауылдың арасындағы жарығына аудару қажет. Сол кезде нысана көзге бұлдырап көрінеді. «FLASH» әдісін қолдану барысында, спорттық әдістен өзгешілігі бар, ол кезде нысананың ортасына емес төмендеу жағына тапаншаны бағыттаймыз. Оған екі сылтау бар: біріншіден қарсыласты тік сызықпен атқанда « шатына-ішіне – кеудесіне» тигізу мүмкіншілік ұлғаяды, және бір-екі оқпен о дүниеге аттандырады, ал екіншіден егер оқ тимей қалса онда қарсыластың аяқ астынан ұшқан оқ оның үрейін алып психологиялық эффект береді, жоғарыдан ұшқан оққа қарағанда.

Атқыш тапаншаны қолға алып нысанаға дәл бағыттауын және сұқ саусақтың жұмысын орындауына күш салу керек. Былайынша айтқанда атқыш әртүрлі жағдайда атыс жүргізе алуы керек.

Кейде атқыштарды жақын аралықта жамбастан аудуды орындауын машықтау керек, себебі жақын аралықта қолды созып көздеп атамын дегенмен қарсылас қаруды тартып алуы мүмкін. Жамбастан атысты орындау үшін фронталды тұрысқа тұрып аяқты кең салып, қарумен қолды қазғамай тек корпуспен қозғалу керек. Мысалы, төмен қарай ату үшін корпус алаңға беру керек. Ал басқа жағдайларда, атысты оңға солға жүргізу үшін сол бағытқа қарай қозғалады.

Америка мамандарының айтуы бойынша, эффективті атыс көбіне мына қашықтықта орындалады, тұрып атқанда – 3 м 15 метрге дейін, тізерлеп атқанда – 15-25 метрге дейін, әрі қарай тапаншадан атыс жүргізу қақтығыстарында сараптама бойынша, 7 м әрі қарай 20% эффективтік атысты

құрайды екен, ал 7-2 метрге дейін – 75 % ал 2 метрден төмен аралықтағы атыс 94% құрайды екен. Айта кететін болсақ бұл жағдайларда бекітпені тартып оқтау барысында сол қолдың теріс ұстау арқылы қаруды оқтау ынғайлы болып табылған, себебі басқа тәсілмен оқтауды жүргізу көп уақып алады екен және атыс бағыты өзгереді.

Қылмыскерді ұстау кезінде бірінші қызметкер оны көздеп қарауылға алады оған кісен салынғанша, ал осы екі ортада көмекшісі атыс сызығына кірмеу керек қылмыскермен қызметкердің аралығында. Көздеу нүктесі әдісі қылмыскердің белінен төмен белгіленеді, оның қолын бақылау үшін ал керек кезде атысты дер кезінде жүргізу үшін.

2. № 1,2,4 нормативтерді орындауын үйрету және машықтау.

Атыс дайындығында нормативтерді қатардағыларға және басшы құрамдағы Ішкі істер органдарындағы қызметкерлерге, қарудың материалды бөлігін, қауіпсіздік ережесін, сонымен қатар қарудан ату әдісін жақсы игеріп білім алу үшін арналған. Сабақ барысында жеке құрам нормативті дұрыс асықпай орындауын үйреніп сосын уақытқа орындайды. Нормативтерді орындаған үшін жеке баға журналға қойылады.

Нормативтер орындалған деп, тек қана талапқа бұйрыққа және инструкцияға сай орындалған болса ғана есептелінеді. Егер үйренуші нормативтерді орындау барысында бір қате жіберсе, сол қатенің салдарынан қаруға және адамның денсаулығына қауіп төнетін болса онда «қанағатсыз» деген баға қойылады. Нормативтің басталу уақыты (сигнал) пәрмен берген сәттен басталады және орындауға әзір екені туралы баяндамадан соң.

Норматив № 1. оқжатарға 8 патрон салу пәрмен бергеннен соң орындалады: «№1 нормативті орындауына кіріс» деген соң.

Нормативті орындауда сол қолда оқжатар (магазин) 8 патрон столдің үстінде болмаса төсеніштің үстінде шашылып жатады.

Оқжатарға патрон өзінің жүйелілігінің тәртібімен салынады:

- оқжатарды сол қолға алып оқ жібергіштің (подаватель) үстіне шетінен (мұрынша жағынан) патрон салып, сосын патронның оқжақ шетінен келесі патрон мен басып, патронның қауызының түбін оқжатардың ішкі қабырғасына тіреп салады;
- осы нормативті бірінші асықпай дұрыс орындауын үйренген соң уақытқа орындайды;
- нормативті бағалау: «өте жақсы» - 19 сек
«жақсы» - 21 сек
«қанағат» - 23 сек.

Норматив № 2. Тапаншаны жартылай бөлшектеу пәрмен бойынша орындалады:

«№ 2 нормативті орындауға кіріс».

Нормативті өзінің жүйелілігі бойынша қателеспей орындау:

- тапаншаның сабының негізінен оқжатар алу;
- қарудың ұңғысында патрон бар жоғын тексеру;
- бекітпені алу және ағытқыш доғасын орнына қою;
- ұңғыдан қайтармалы серіппені алу;

- осы нормативті нық орындағанша машықтау.

Нормативті бағалау: «өте жақсы» - 7 сек.

«жақсы» - 8 сек.

«қанағат» - 9 сек.

№ 3 норматив жартылай бөлшектелген тапанашны жинау пәрмен бойынша орындалады: «№ 3 нормативті орындауға кіріс».

Нормативті орындау жүйелілігі:

- тапаншаның қанқасын оң қолға алып сол қолмен қайтарма серіппесін кигізіп «диаметрі кіші жағымен) ұңғыға;
- сол қолмен бекітпені қосып түбіне дейін кигізіп, сосын бекітпені серіппенің күші арқылы алға жіберіп, бекітпенің жігін өз орнына салып қоямыз;
- Сақтандырғышты қосамыз;
- Оқжатарды тапаншаның сабының негізіне қою;
- Нормативті бағалау: «өте жақсы» - 9 сек.

«жақсы» - 10 сек.

«қанағат» - 11 сек.

Сабакты жүргізу барысындағы.

Оқулық орындардағы іс қимылдар.

Нормативтерді орындау.

Жетекшінің іс қимылы	Үйренушінің іс қимылы
<p>Үйренушілерді сапқа тұрғызып, тапаншаға патрон салуды, тапаншаны бөлшектеуді және жартылай бөлшектенген тапаншаны жинау тәртібін үлгі ретінде орындап, оларға тәртібін есіне салып топты 3 жұмыс нүктесіне бөліп машықтауға кіріседі.</p> <p>№ 1 норматив. Пәрмен бойынша 8 патронды оқжатарға салады: «№ 1 нормативті орындауға кіріс».</p> <p>Нормативті орындауда оқжатар сол қолда 8 патрон стөлде болмаса төсеніште жатады.</p> <p>Үйренушілердің іс қимылына қарап отырып, олардың қатесіне назар аударады стөлге оқжатарды тіреуге болмайды.</p> <p>Машықтап болған соң нормативті уақыт бойынша қабылдайды:</p> <p>«өте жақсы» - 19 сек «жақсы» - 21 сек «қанағат» - 23 сек</p> <p>№ 2 норматив жартылай тапаншаны бөлшектеу пәрмен бойынша орындалады: «№ 2 нормативті көрсетіп, үйренушілерге орындау тәртібін түсіндіріп, асықпай көрсетеді.</p> <p>Үйренушілерді тапаншаны жүйелілік түрде асықпай тәртіп бойынша дұрыс орындауын машықтап болған соң, уақытқа орындатады.</p> <p>Машықтандырып болған соң нормативті уақытқа қабылдайды:</p>	<p>Жетекшінің түсіндіргеніне құлақ салып оның іс қимылына назар аударып бақылайды.</p> <p>Оқжатарға патрон салу жүйелілігі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оқжатарды сол қолға алып оң қолмен оқ жібергіштің мұрынша жағынан патрон салып сосын патронның үстіне келесі патронды салады, патронның қауізінің түбін оқжатардың ішкі қабырғасына тіреп салады. <p>-Осы нормативті дұрыс асықпай орындап үйренген соң, әрі қарай уақытқа орындайды.</p> <p>Нормативті бағаға тапсырады.</p> <p>Түсіндіргеніне зейін салып, көрсеткеніне назар аударып бақылайды. Нормативті жүйелілік түрде орындайды:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сабының негізінен оқжатарды алады; - ұңғылықта патрон бар жоғын тексереді; - бекітпені қанқадан бөліп ағытқыш доғаны орнына қояды; - ұңғыдан қайтармалы серіппені алады; <p>Осы нормативті нық орындағанша машықтанады.</p>

<p>«өте жақсы» - 7 сек. «жақсы» - 8 сек. «қанағат» - 9 сек. № 3 нормативті жартылай бөлшектенген тапаншаны жинау пәрмені бойынша орындайды: «№ 3 нормативті орындауға кіріс» үлгі ретінде бірінші дұрыс асықпай орындайды одан кейін уақытқа. Үйренушілерді бірінші асықпай дұрыс орындауын машықтап сосын уақытқа орындатады. Машықтап болған соң нормативті уақытқа қабылдайды; «өте жақсы» - 9 сек. «жақсы» - 10 сек. «қанағат» - 11 сек. Сабақтың аяқ жағында жетекші қысқаша қорытындап, жіберілген қателерге тоқтала өтіп, үйренушілерді бағалап келесі оқу орындарға жібереді.</p>	<p>Жетекшінің түсіндіргеніне құлақ түріп, көрсеткеніне назар аударып бақылайды. Нормативті жүйелілік түрде орындайды: - тапаншаның қанқасын оң қолға алып сол қолмен қайтармалы серіппені кигізеді (диаметрі кіші жағымен) ұңғыға. Сол қолмен бекітпені түбіне дейін керіп алға жігіне салып жібереді серіппенің күші арқылы.</p>
--	--

3. ҚР ПО АДТ-нің жаттығуларын орындау

Атыс жаттығуларын орындау үшін:

- 1) қарудың материалдық бөлімін, оны қолдану кезінде қауіпсіздік шараларын мұқият зерделеу;
- 2) ату тәсілдері мен ережелерін, жаттығуларды орындау шарттары мен тәртібін зерделеу;
- 3) атыс даярлығы бойынша нормативтермен жұмыс істеу;
- 4) оқу қаруын пайдаланумен жаттығулар орындау;
- 5) қару мен оқ-дәрілерді қолдану кезінде қауіпсіздік шаралар, қарудың материалдық бөлімі, жаттығулар, нормативтер негіздері бойынша сынақ тапсыру қажет, сынақ тапсырмаған қызметкерлер атуға жіберілмейді;
6. қару - жарақ есебіне қарудың жаңа түрлері келіп түскен кезде атыс жетекшісі жаттығулар орындау алдында қарудың аталған түрін қолданған кезде оның материалдық бөлімі мен қауіпсіздік шараларын зерделеуін қамтамасыз етеді, қызметкерлерден сынақ қабылдайды.
7. Қызметкерлердің ату жаттығуларын орындау нәтижелері қызметтік және жауынгерлік даярлық бойынша сабақтарды есепке алу журналының тиіс бөліміне енгізіледі.
8. Бөліністер бастықтарына қарамағындағы қызметкерлерінің атыс білімі деңгейін жетілдіру мақсатында оқу процесінде әртүрлі ату жаттығуларын мен оқытудың жаңа әдістерін, сондай-ақ бөліністегі қарудың басқа да түрлерін қолдануға рұқсат беріледі. Бұл ретте орындалатын жедел-қызметтік міндеттердің спецификасы, қызметкерлердің дайындық деңгейі, материалды – техникалық базаның болуы, қауіпсіздік шаралары ескертілуі қажет.

Тапаншамен, оның құрамды бөліктерімен және оқ – дәрілерімен атыс барысында берілген команда бойынша қарумен іс - әрекет.

- 1) Жаттығуды орындауды бастар алдында атыс басшысы ауысымның дайындығын тексереді және ауысымға оқ – дәрілер беру жөнінде таратушыға команда беріледі;
- 2) Атыс басшысының командасымен таратушы оқ – дәрілер береді;
- 3) Тыңдаушы оқ - дәрілерді алғаннан кейін оларды тексереді және таратушыға оларды алғаны және тексергені жөнінде баяндайды, мысалы: «Сержант Омаров үш атыс оғын алды және тексерді, ескертулер жоқ»;
- 4) Бастапқы шенде атыс басшысы жаттығуларды орындау тәртібіне сәйкес әр тыңдаушының мақсатын, ату жағдайын, атыс түрін белгілейді, жаттығуды орындау тәртібін анықтайды (атыс шендері, қозғалыс бағытын және оқ ату кезегін);
- 5) Атыс басшысының «Ауысым атыс шеніне қадам – адымда» командасы бойынша тыңдаушылар атыс шеніне жылжиды және бастапқы жайды қабылдайды (бет жағымен нысанаға);
- 6) «Магазинді жабдықтау» командасы бойынша үйренуші тапаншаны кобурадан шығарады, магазинді тапанша сабындағы негізінен шығарады (Бұл ретте сұқ саусақты тежегіш ілмеде ұңғыдан алыс ұстайды, тапанша өз нысана бағытына бағытталады), тапаншаны өз нысана бағытына тіреуішке қояды (қорғағышты жоғары қаратып) және магазинді оқпен жарақтайды;
- 7) «Магазинді қой» командасы бойынша тыңдаушы жабдықталған магазинді тіреуішке қояды;
- 8) «Құлаққапты ки» командасы бойынша тыңдаушы шуылға қарсы құлаққапты киеді;
- 9) «Оқта» командасы бойынша үйренуші кобурадан (тіреуіштен) тапаншаны алады, жабдықталған магазинді тапанша сабының негізіне орнатады, атысқа дайын тұрады, тапаншаны кобураға (тіреуішке) салады және нысанаға бет жағымен қарап тұрып, атысқа дайын екені туралы баяндайды, мысалы: «Сержант Омаров атуға дайын»;
- 10) «Ат» командасы бойынша үйренуші кобурадан тапаншаны шығарады, сақтандырғышты өшіреді, оқты оқтағышқа салады және жаттығуды орындаудың шарттары мен тәртібіне сәйкес көздеп атады. Атыс аяқталғанда тыңдаушы тежегіш ілмеден саусағын алып қаруды нысана бағытында ұстайды.
- 11) «Алға» командадасы бойынша үйренуші атыс шеніне жылжиды, тапаншаны кобурадан шығарады, қорғағышты ажыратады, оқты оқтағышқа салады және жаттығуды орындаудың талаптарына және тәртібіне сәйкес екі қолмен, не бір қолмен көздеп атады. Атыс аяқталғанда бастапқы жайды қабылдайды және қорғағышты қосады.
- 12) Шектелген уақытта атыс жағдайында, жаттығуды орындаудың нормативті уақыты біткенде «Тоқта» командасы беріледі, осыдан кейін атушы атысты тоқтатып және тежегіш ілмектен саусағын алып, қаруды нысана бағытына ұстайды;
- 13) «Тоқта» командасынан кейін, сондай-ақ атыс біткеннен кейін оқ-дәрілер толық жұмсалған жағдайда «Оғын ал» командасы беріледі;

- 14) «Оғын ал» командасы бойынша тыңдаушы: тапаншаның сап негізінен магазинді шығарады, магазинді тіреуішке қояды, оқты оқ салғыштан шығарады (оқ болған жағдайда), қорғағышты қосады, тапаншаны тіреуішке қояды, түскен оқты көтереді, оқтарды магазиннен шығарады (оқ болған жағдайда), тіреуіштен тапаншаны алып, магазинді сап негізіне орнатады, қорғағышты ажыратады және оны затворлы кідіріске қойып, затворды соңғы бұрынғы жайға келтіреді, бұл ретте тапанша нысана бағытына бағытталады;
- 15) Жеке жағдайларда ату жүргізуді уақытша тоқтату қажеттілігі туындауы мүмкін; бұл ретте «Тоқта, атуды аяқта» командасы беріледі. Осы команда бойынша атушылар атуды тоқтатады және қорғағышты қосады; атуды жалғастыру үшін «Ат» командасы беріледі, ол бойынша үйренуші қорғағышты ажыратады және атуды жалғастырады;
- 16) Атыс аяқталғаннан кейін үйренуші бастапқы жайды қабылдайды және бұл туралы атыс басшысына баяндайды, мысалы: «Сержант Омаров атысты аяқтады»
- 17) «Қаруды тексеруге» командасы бойынша үйренуші тапаншаның сап негізінен магазинді шығарады және қолдағы қарудың қорғағышы магазин беруші затвордан 2-3 см биік болатындай етіп қолдың үлкен саусағына тақайды, сұқ саусақ тежегіш ілмекте тұрады, тапанша нысана бағытына бағытталады;
- 18) «Тексерілді» командасы бойынша үйренуші магазинді бос қолына алады, затворды затвор тоқтатудан шешеді, нысана бағытына құлақты қорытындылай басады, қорғағышты қосады, магазинді сап негізіне орнатады, тапаншаны кобураға салады;
- 19) Нысаналарды тексеру «Ауысым нысанаға адым (жүгіре) - бас» командасы бойынша жүргізіледі.

Тапаншадан орындалатын жаттығулар тәртібі мен шарттары.

Атыс дайындығының құралдары атыс жаттығулары болып табылады.

Олар: дайындық, оқу және бақылау болып бөлінеді.

1) дайындық жаттығуы бастапқы дайындық үшін бағытталған (оқу қарумен жаттығу, әр ату курсының жаттығуы үшін, әр түрлі дайындық жаттығулары, қаруды дұрыс қолдану, атудың техникасын меңгеру);

2) жылдың немесе тәуліктің кез келген мерзімінде қызметтік – жауынгерлік тапсырмаларды орындау барысында оқу- жаттығулар қызметкерлердің оқып – үйренуіне бағытталады;

3) бақылаудың жаттығулары қызметкерлердің атыс дайындығын бақылау үшін бағытталған, олардың қарумен іс-әрекеті және қажетті дағдыны қалыптастыру.

Барлық қызметкерлер үшін тапаншадан атыс жаттығуы:

Тапаншадан ату үшін оқу жаттығулар кешені:

1-жаттығу. Жылжымайтын нысана бойынша күндізгі уақытта (тәуліктің жарық уақытында) орнынан ату

Мақсаты: шеңбері бар көкірек пішіні 0,75x0,75 м қалқандағы №4 нысана (6-қосымша), атушы көзінің деңгейі биіктігінде орналасқан, жылжымайтын.

Нысанаға дейінгі аралық: 25 м

Оқ саны: 8 (3-еуі сынама+5-еуі сынақ).

Атуға берілген уақыт: 1 минут.

Атуға арналған жағдай: түрегеліп тұрып.

5 сынақ үшін баға:

«өте жақсы» - 40 ұпай;

«жақсы» - 30 ұпай;

«қанағаттанарлық» - 20 ұпай;

Жаттығу орындау тәртібі: Атыс басшысының «Ат» командасы бойынша атыс шебінде үйренуші ату үшін жағдайды қабылдайды, кобурадан тапаншаны алады, қорғағышты өшіреді, оқсалғышқа оқты салады, бес рет көздеп атады.

2-жаттығу. Жылжымайтын нысана бойынша күндізгі уақытта (тәуліктің жарық уақытында) шектелген уақытта орнынан ату.

Мақсаты: шеңбері жоқ көкірек пішіні 0,75x0,75 м қалқандағы №6 нысана (6-қосымша), атушы көзінің деңгейі биіктігінде орналасқан, жылжымайтын.

Нысанаға дейінгі аралық: 15 м

Оқ саны: 8 (4-еуі сынама+4-еуі сынақ).

Атуға берілген уақыт: 15 секунд. Жаттығуды орындау уақыты команда (сигнал) берілгеннен бастап «Ат» әрекеті басына «Тоқта» командасына дейін есептеледі.

Ату үшін жағдай: түрегеліп тұрып. Лауазымдық міндеттерін қарумен орындайтын қызметкерлер үшін тапанша кобурада тұрады. Қалған қызметкерлер үшін тапанша тіреуіштер жатады (тапанша ұңғысы нысана бағытына бағытталған).

Егер үйренуші төрт рет атса және жаттығуға берілген уақыттан асырмаса жаттығу орындалды деп есептеледі.

Бағасы:

«өте жақсы» - нысанаға төрт рет дәл тигізу;

«жақсы» - нысанаға үш рет дәл тигізу;

«қанағаттанарлық» - нысанаға екі рет дәл тигізу;

Жаттығу орындау тәртібі: Атыс шебінде атыс басшысының «Оқта» командасы бойынша үйренуші тапаншаны кобурадан алады, жарақталған магазинді сап негіздемесіне салады және кобураны алып тастайды (не болмаса тіреуішке қояды), кобураның ілмегін салады, атысқа ылғайлануды қабылдайды (қолды тік ұстап төменге түсіру) және атысқа дайындығы туралы баяндайды. Үйренушінің атысқа дайындығын тексеріп, атыс басшысы «Ат» командасын береді және бір уақытта секундомерді қосады. Осы команда бойынша үйренуші тапаншаны кобурадан (тіреуіштен) алып шығады, ату үшін жағдайды қабылдайды, қорғағышты өшіреді, оқсалғышқа оқты салады (тапаншаны бір уақытта көтеріп, оны нысана бағытына бағыттайды) және төрт рет көздеп атады. Жаттығу орындауға берілген уақыт аяқталған соң атыс басшысы «Тоқта» командасын береді. «Тоқта» командасынан кейін атыс тоқтатылады. Үйренуші тежегіш ілмеден саусағын алады және қаруды өз нысана бағытында ұстайды.

«Тоқта» командасынан кейін жасалған әрбір атыс үшін бір оқ өткен жер алынып тасталады.

3-жаттығу. Жылжымайтын нысана бойынша күндізгі уақытта (тәуліктің жарық уақытында) шектелген уақытта ату үшін ұстанымды ауыстыра отырып орнынан ату.

Мақсаты: шеңбері жоқ көкірек пішіні 0,75x0,75 м қалқандағы №6 нысана (6-қосымша), атушы көзінің деңгейі биіктігінде орналасқан, жылжымайтын.

Нысанаға дейінгі аралық: 25 м

Оқ саны: 12 дана (6 сынама+6 сынақ).

Атуға берілген уақыт: 20 секунд. Жаттығуды орындау уақыты команда (сигнал) берілгеннен бастап «Ат» әрекеті басына «Тоқта» командасына дейін есептеледі.

Ату үшін жағдай: түрегеліп тұрып, тіземен тұрып. Лауазымдық міндеттерін қарумен орындайтын қызметкерлер үшін тапанша кобурада тұрады. Қалған қызметкерлер үшін тапанша тіземен тұрып атуға кедергі жасамайтын шетте тұрған тіреуіште жатады (ұңғы нысана бағытына бағытталған).

Егер үйренуші алты рет атса және жаттығуға берілген уақыттан асырмаса жаттығу орындалды деп есептеледі.

Бағасы:

«өте жақсы» - нысанаға төрт рет дәл тигізу;

«жақсы» - нысанаға үш рет дәл тигізу;

«қанағаттанарлық» - нысанаға екі рет дәл тигізу;

Жаттығу орындау тәртібі: Атыс шебінде атыс басшысының «Оқта» командасы бойынша үйренуші тапаншаны кобурадан алады, жарақталған магазинді сап негіздемесіне салады және кобураға салып тастайды (не болмаса тіреуішке қояды), кобураның ілмегін салады, жауынгерлік қалыпты қабылдайды (қолды тік ұстап төменге түсіру) және атысқа дайындығы туралы баяндайды. Үйренушінің атысқа дайындығын тексеріп, атыс басшысы «Ат» командасын береді және бір уақытта секундомерді қосады. Осы команда бойынша үйренуші тапаншаны кобурадан (тіреуіштен) алып шығады, ату үшін жағдайды қабылдайды, қорғағышты өшіреді, оқсалғышқа оқты салады (тапаншаны бір уақытта көтеріп, оны нысана бағытына бағыттайды) және төрт рет көздеп атады. Жаттығу орындауға берілген уақыт аяқталған соң атыс басшысы «Тоқта» командасын береді. «Тоқта» командасынан кейін атыс тоқтатылады. Үйренуші тежегіш ілмеден саусағын алады және қаруды өз нысана бағытында ұстайды.

«Тоқта» командасынан кейін жасалған әрбір атыс үшін бір оқ өткен жер алынып тасталады.

4-жаттығу. Жылжымайтын нысана бойынша күндізгі уақытта (тәуліктің жарық уақытында) шектелген уақытта ату үшін ұстанымды ауыстыра отырып орнынан ату.

Мақсаты: шеңбері жоқ көкірек пішіні 0,75x0,75 м қалқандағы №6 нысана (6-қосымша), атушы көзінің деңгейі биіктігінде орналасқан, жылжымайтын.

Нысанаға дейінгі аралық: 25 м

Оқ саны: 8 дана (4-еуі сынама+4-еуі сынақ).

Атуға берілген уақыт: 15 секунд. Жаттығуды орындау уақыты команда (сигнал) берілгеннен бастап «Ат» әрекеті басына «Тоқта» командасына дейін есептеледі.

Ату үшін жағдай: түрегеліп тұрып. Қару кобурада тұрады не болмаса тіреуіште жатады.

Егер үйренуші төрт рет атса және жаттығуға берілген уақыттан асырмаса жаттығу орындалды деп есептеледі.

Бағасы:

«өте жақсы» - нысанаға төрт рет дәл тигізу;

«жақсы» - нысанаға үш рет дәл тигізу;

«қанағаттанарлық» - нысанаға екі рет дәл тигізу;

Жаттығу орындау тәртібі: Атыс басшысының командасымен үйренуші атыс шебіне шығады бастапқы жағдайда тұрады (қолдың жауынгерлік қалпы тік төмен қарай түсірілген) және атысқа дайындығы туралы баяндайды. Үйренушінің атысқа дайындығын тексеріп, атыс басшысы «Ат» командасын береді және бір уақытта секундомерді қосады. Осы команда бойынша үйренуші тапаншаны кобурадан (тіреуіштен) алып шығады, ату үшін жағдайды қабылдайды, қорғағышты өшіреді, оқсалғышқа оқты салады (тапаншаны бір уақытта көтеріп, оны нысана бағытына бағыттайды) және төрт рет көздеп атады. Жаттығу орындауға берілген уақыт аяқталған соң атыс басшысы «Тоқта» командасын береді. «Тоқта» командасынан кейін атыс тоқтатылады. Үйренуші тежегіш ілмеден саусағын алады және қаруды өз нысана бағытында ұстайды.

«Тоқта» командасынан кейін жасалған әрбір атыс үшін бір оқ өткен жер алынып тасталады.

Тапаншадан бақылау жаттығу

Атыс даярлығы бойынша бақылау жаттығу қызметкерлердің атыс дайындығы деңгейін бақылауға арналған.

Қозғалмайтын нысана бойынша күндізгі уақытта (тәуліктің жарық уақытында) шектеулі уақытта орнында тұрып ату.

Мақсаты: көкірек пішіні, атушы өзінің деңгейінде орналасқан 0,75x0,75 м қалқандағы №4 немесе №6 нысына қозғалмайтын.

Нысанаға дейінгі аралық: 25 м

Оқ саны: 6 дана (3 сынап көру + 3 сынақ).

Атуға берілген уақыт: 12 секунд. Жаттығуды орындау уақыты команда (сигнал) берілгеннен бастап «Ат» әрекеті басына «Тоқта» командасына дейін есептеледі.

Ату үшін жағдай: Лауазымдық міндеттерін қарумен орындайтын қызметкерлер үшін тапанша кобурада тұрады. Қалған қызметкерлер үшін тапанша тіреуіште жатады. Тапанша ұңғысы нысана бағытына бағытталады.

Егер үйренуші үш рет атса және жаттығуға берілген уақыттан асырмаса жаттығу орындалды деп есептеледі.

Бағасы:

«өте жақсы» - нысанаға үш рет дәл тигізу;

«жақсы» - нысанаға екі рет дәл тигізу;

«қанағаттанарлық» - нысанаға бір рет дәл тигізу;

Ату нәтижелерін анықтау кезінде егер оқтың калибрі габарит сызығын сыртқы жағынан жапса немесе тисе нысанадағы оқ өткен жер үлкен мүмкіндікпен есептеледі.

Жаттығу орындау тәртібі: Атыс басшысының «Оқта» командасы бойынша үйренуші тапаншаны кобурадан алады, жарақталған магазинді сап негіздемесіне салады және кобураны алып тастайды (не болмаса тіреуішке қояды), кобураның ілмегін салады, ату үшін қалыпты қабылдайды (қолды тік ұстап төменге түсіру) және атысқа дайындығы туралы баяндайды. Үйренушінің атысқа дайындығын тексеріп, атыс басшысы «Ат» командасын береді және бір уақытта секундомерді қосады. Осы команда бойынша үйренуші тапаншаны кобурадан (тіреуіштен) алып шығады, ату үшін жағдайды қабылдайды, қорғағышты өшіреді, оқсалғышқа оқты салады (тапаншаны бір уақытта көтеріп, оны өз нысана бағытына бағыттайды) және төрт рет көздеп атады. Жаттығу орындауға берілген уақыт аяқталған соң атыс басшысы «Тоқта» командасын береді. «Тоқта» командасынан кейін атыс тоқтатылады. Үйренуші тежегіш ілмеден саусағын алады және қаруды өз нысана бағытында ұстайды.

«Тоқта» командасынан кейін жасалған әрбір атыс үшін бір оқ өткен жер алынып тасталады.

Ескертпе: Сынап көру атысы кезінде оң нәтижеге ие болған қызметкер сынақ атудан бас тартуға құқылы.

Барлық қызметкерлер үшін автоматтан ату жаттығуы.

1-жаттығу. Күндізгі уақытта (тәуліктің жарық уақытында) қозғалмайтын нысана бойынша орнынан ату.

Мақсаты : шеңбері бар көкірек пішіні, жер үсті (сәулесіз) деңгейі биіктігінде орналасқан 0,75x0,75 м қалқандағы №4 нысына, қозғалмайтын.

Нысанаға дейінгі аралық: 100 м

Оқ саны: 6 дана (3 сынап көру + 3 сынақ).

Атуға берілген уақыт: шектелмеген

Ату үшін жағдай :тіреліп жатып ату

Атыс түрі: жеке.

Бағасы;

«өте жақсы» - 25 ұпай;

«жақсы» - 20 ұпай;

«қанағаттанарлық» - 15 ұпай;

2-жаттығу.Әр түрлі қалыптан шектеулі уақытта қозғалмайтын нысана бойынша ату.

Мақсаты: шеңбері бар көкірек пішіні, жер үсті (сәулесіз) деңгейі биіктігінде орналасқан 0,75x0,75 м қалқандағы №4 нысына, қозғалмайтын.

Нысанаға дейінгі аралық: 100 м (5,45 АКС-74У үшін -50м).

Оқ саны:18 (9 сынап көру + 9 сынақ)

Атуға берілген уақыт: 1мин.

Ату үшін жағдай: тіреліп жатып, тіземен тұрып, түрегеліп тұрып ату.

Атыс түрі жеке.

Бағасы:

«өте жақсы» - нысанаға алты рет дәл тигізу;

«жақсы» - нысанаға төрт рет дәл тигізу;

«қанағаттанарлық» - нысанаға екі рет дәл тигізу;

Қорытынды бөлім.

- Әр оқу орнына сабақтың аяқталу туралы пәрмен беріп, қару жарақты, оқ-дәріні тексеріп, жинауын ұйымдастыру.
- Оқ дәрі беретін нүктедегі басшының баяндамасын қабылдау, қанша оқ-дәрі атылды және қаншасы қалғаны туралы.
- Жеке құрамды сапқа тұрғызу.

Жеке құрамның жаңа тақырыпты қалай игеріп алғанын бақылау ретінде сұрақ қойып, түсінбеген сұрақтарға жауап беру. Жеке құрамды қару жарақты тексеріп, әрі қарай сабақты қорытындылау. Үйренушілерге жаңа тақырыпты есіне салып оның мақсатын және керек болса оқулық сұрақтарына назар аудартып үйге тапсырма беріп, келесі тақырыпты жариялау.

Әдістемелік ұсыным ПӘС мәжілісінде талқыланып, мақұлданды.

2016 жылғы. «_____» _____ Хаттама № _____

ПӘС-ның төрағасы
полиция подполковнигі

С.Ж.Тоқтабеков